

De man van zes miljard

Deze week werd alom in de Nederlandse pers een boodschap uit de mond van hoogleraar Lex Borghans opgetekend: studieswitch kost 6 miljard (Telegraaf 17/8/2010), studiewissel kost samenleving 6 miljard per jaar (Volkskrant 17/8/2010).¹ Zijn boodschap is oud nieuws en het wordt niet duidelijk waarom zij juist nu weer wordt opgerakeld. Heeft het iets te maken met de onderhandelingen over het regeerakkoord van VVD, CDA en PVV? De strekking van zijn boodschap is dat de rijksoverheid veel geld kan winnen als studenten meteen de juiste studie kiezen, niet omzwaaien, geen tweede studie entameren, zo snel mogelijk afstuderen en met spoed beschikbaar komen voor de arbeidsmarkt om jaarlijks de schatkist te vullen met een forse belastingafdracht. Daar zit wat in. De overheid geeft opperste prioriteit aan verhoging van de arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen, terwijl men beter zou kunnen bevorderen dat jongeren hun gediplomeerde entree op de arbeidsmarkt vervroegen. Anderzijds kan zo'n stellingname ertoe leiden dat de belangen van studenten en afgestudeerden worden opgeofferd aan de belangen van de kenniseconomie. Borghans doceert Arbeidseconomie en Sociaal Beleid in Maastricht en werkt bij het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. Ook is hij sinds 2009 lid van de Onderwijsraad. Laten we zijn oratie uit 2006 er eens op naslaan om zijn onderwijspolitieke ideeën te verkennen.²

In zijn oratie beziet Borghans leren in economisch perspectief.² Daarbij hanteert hij de volgende uitgangspunten (linkerkolom). In de rechterkolom (cursief) zet ik daarbij enige kanttekeningen.

Micro-economie van de lerende burger:

1. Leren is een proces waarin de burger bij zichzelf 'human capital' opbouwt met het doel die investering te gelde te maken in betaalde arbeid. Dat kan ook diepteinvesteringen omvatten (bv. leren lezen en schrijven) om toekomstig leren te vergemakkelijken.	<i>1a. Borghans zet dus andere leerdoelen tussen haakjes, zelfs als daarmee essentiële levensvoorwaarden worden vervuld (terwijl leven en welzijn toch essentieel is voor het terugverdienen van investeringen in eigen human capital).</i>
2. Het persoonlijke rendement van vergaard 'human capital' is groter naarmate je het gedurende een groter deel van je levensloopbaan te gelde kan maken. Je moet dus op jonge leeftijd veel investeren en de entree op de arbeidsmarkt niet te lang uitstellen. Grote investeringen op latere leeftijd zijn eigenlijk weggegooid geld, want die haal je er nooit meer helemaal uit. Levenslang leren moet niet ontaarden in telkens weer omscholen.	<i>2a. Borghans heeft blijkbaar een bepaald soort beroepen voor ogen (bv. dat van arts), dat je bij leven en welzijn 40 jaar lang kan uitoefenen, zonder het risico op werkloosheid, tanende beroepsgeschiktheid en gedwongen loopbaanswitches. 2b. Borghans heeft blijkbaar een bepaald soort mensen voor ogen, die er genoeg mee nemen hun leven lang in dezelfde tredmolen te opereren.</i>
3. Het komt er dus op aan meteen de juiste opleiding te kiezen, rekening houdend met de beroepsloopbaan die je wilt doorlopen en met de kansen op de arbeidsmarkt. Omzwaaien is zonde van de tijd en de resulterende studievertraging maakt dat je je investeringen niet optimaal terugverdient.	<i>3a. En hoe zit het met het stapelen van opleidingen? Het kost misschien wat meer tijd, maar het verkleint het risico dat je te hoog mikt en uiteindelijk met lege handen op de arbeidsmarkt komt.</i>
4. Je moet een redelijke balans vinden tussen leren (investeren) enerzijds en werken (inkomen oogsten van je investeringen) anderzijds. De tijd die je aan leren besteedt, gaat immers ten koste van de tijd die je voor werken/oogsten kunt gebruiken. De enige uitzondering op die regel is: werkend leren (informeel leren 'on the job'); die leerkansen moet je altijd met beide handen aangrijpen	<i>4a. Hoe zou je (bestrijding van) het risico op werkloosheid in deze evenwichtsformule moeten verwerken: de investeringen die je moet doen om een baan te verwerven en na eventueel ontslag een nieuwe baan te verwerven? 4b. En idem: de investeringen die je moet doen om de kans op toelating tot en succes in een vervolgopleiding te vergroten?</i>

Macro-economisch beleid rond onderwijs en arbeid:

5. Jongeren moeten krachtige impulsen krijgen om hun opleidingen snel (met een studieinzet van 40 uur per week) te doorlopen en om snel als gediplomeerde beschikbaar te komen voor de arbeidsmarkt. Studievertraging, omzwaaien en de investering in een tweede studie kost de samenleving jaarlijks 5,7 miljard euro. Als men dat weet te voorkomen, gaat de arbeidsparticipatie van hoger opgeleiden met 5,4% omhoog. Als iedereen gemiddeld een jaar korter zou studeren met hetzelfde eindresultaat, zou ons nationaal inkomen met meer dan 2,5 procent stijgen.	<i>5a. Borghans anno 2006 beweert niet dat die 5,7 (of 6) miljard voor het oprapen ligt. Hij stelt slechts dat er hier een kostenpost ligt die (heel misschien, een beetje) bestreden kan worden; maar aan die bestrijding kan ook een prijskaartje hangen (zie bijvoorbeeld punt 7). 5b. De wetenschapsman Borghans anno 2010 bedrijft dus valse voorlichting als hij suggereert dat de opstellers van het regeerakkoord 6 miljard winst kunnen inboeken door beleidsintensivering op het gebied van studie- en beroepskeuzebegeleiding e.d.</i>
---	---

6. Onderwijsinstellingen moeten zorgvuldig omgaan met de tijd die leerlingen en studenten beschikbaar hebben voor het creëren van 'human capital'.	<i>6a. Borghans weidt in dit verband uit over didactiek. Maar hij waagt zich niet aan kritische uitspraken over de verantwoordelijkheid van onderwijsinstellingen voor een doelmatige inrichting van de studieloopbaan.³</i>
7. De overheid moet voor een ruimhartig studiefinancieringsstelsel zorgen, zodat jongeren geen studievertraging oplopen door bijbaantjes.	
8. De overheid moet jongeren niet subsidiëren om hun studie te onderbreken voor bestuurswerk e.d. ⁴	<i>8a. Borghans ontkent niet dat je je 'human capital' door bestuurswerk kunt verhogen, maar (gezien 5) vindt hij het maatschappelijk ongewenst.</i>
9. De samenleving moet fors investeren in studie- en beroepskeuzebegeleiding, opdat jongeren zonder omwegen en zonder vertraging terecht komen in een renderende beroepsloopbaan. Maar zij moet daarbij niet vervallen in een cafetariamodel, want dat kunnen studenten niet aan.	
10. De samenleving moet, in het kader van het initiële onderwijs, niet investeren in leeropbrengsten (bv. computervaardigheden) die net zo goed al doende (door informeel leren tijdens de betaalde beroepsloopbaan) verworven kunnen worden.	<i>10a/11a. Borghans vindt het dus maatschappelijk ongewenst dat werkgevers de kosten van informeel leren (productiviteitsverlies) op de samenleving (en op hun aanstaande werknemers) afwentelen door dat leren in slechtbetaalde stages binnen het initieel onderwijs onder te brengen.</i>
11. Schaf stages af voorzover de leeropbrengsten net zo goed al doende (door informeel leren tijdens de betaalde beroepsloopbaan) verworven kunnen worden. ⁴	<i>10b/11b. Borghans vraagt zich niet af welke condities vervuld moeten zijn om informeel leren te bewerkstelligen en om de leeropbrengsten te certificeren. 11c. Borghans ontkent niet dat stages helpen om een baan te verwerven, maar (gezien 5) is het onderwijsbestel daarvoor volgens hem niet bedoeld.</i>

Wat kunnen we uit het bovenstaande overzicht opmaken?

- Borghans hanteert een onderwijspolitiek referentiekader. Hij wil antwoorden vinden op de vraag hoe het ministerie van Onderwijs zijn beschikbare budget optimaal kan besteden in het licht van *de belangen van de samenleving*.
- Borghans staat ietwat kritisch tegenover het onderwijspolitieke (neoliberale) referentiekader van de Europese Unie, dat antwoorden geeft op de vraag hoe het ministerie van Onderwijs zijn beschikbare budget optimaal kan besteden in het licht van *de belangen van het bedrijfsleven (de kenniseconomie)*, dus vanuit het gezichtspunt van het ministerie van Economische Zaken.⁵ Zie de punten 2, 10 en 11.
- Maar geheel in lijn met de neoliberale EU-filosofie heeft hij bezwaar tegen het traditionele uitgangspunt dat het onderwijs primair ten dienste staat van de ontwikkeling van jongeren. Onderwijspolitiek moet zich volgens hem vooral richten op één ontwikkelingsspoor, namelijk van *jongeren als toekomstige participanten op de arbeidsmarkt*. En zelfs binnen dat spoor moeten de belangen van individuele jongeren volgens hem wijken voor de belangen van de samenleving (punten 5, 6a, 8 en 11).
- Hoewel je iemand eigenlijk niet mag afrekenen op algemeen geformuleerde opvattingen die hij vier jaar geleden in zijn oratie ten beste heeft gegeven, ben ik bang dat zijn referentiekader wel erg simplistisch is, niet alleen door de eenzijdigheid ervan maar ook door het geringe aantal factoren dat in ogenschouw wordt genomen. In een metafoor gesproken: indien ik het zieke onderwijs was, dan zou ik hem liever niet als lijfarts aan mijn bed willen hebben. Maar als wetenschappelijk onderzoeker stelt hij wel verfrissende vragen over de gezondheid van ons onderwijsbestel.

Wes Holleman

weblog onderwijs 22-8-2010

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ http://www.telegraaf.nl/binnenland/7413418/_Studieswitch_kost_6_miljard_.html;

http://www.volkskrant.nl/binnenland/article1409787.ece/Studiewissel_kost_samenleving_6_miljard_per_jaar.

² 'Zonde van de tijd', *leren in Nederland vanuit een economisch perspectief*. URL:

<http://www.roa.unimaas.nl/cv/Borghans/pdftp/Oratie%20Borghans.pdf>.

³ Zie mijn commentaar 'Naar een toekomst die werkt' (23-6-2008). URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=426>.

⁴ Borghans in *Observant*: 'Langer studeren loont niet' (7/12/2006). URL:

<http://www.roa.unimaas.nl/cv/Borghans/pdftp/Observant%20061207.pdf>.

⁵ Zie mijn Europese Onderwijswoordenboek (11/8/2010). URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=1958>.